

GÖNÜLLÜ 1896

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

KİŞİLER

Recep Köso Babasını 12 yaşında kaybettikten sonra annesi ve iki kız kardeşi ile yaşamaya başlayan Recep, hayli bilgili ve dinine bağlı bir babayiğit delikanlı olur. 35-36 yaşlarında olan Recep, farklı etnik kökene mensup olan Filomene'den hoşlanır ve bir izdivaç gerçekleştirmek ister fakat her iki taraftan ailesi dini nedenlerden ötürü istemezler. Recep gözü pek ve cesur biri olarak sevdiğini kaçırmayı göze alsada başarılı olamaz. Vatanperver yapısı ve mertliği ile Osmanlı- Yunan savaşında destek olmak için muhbir olup karşı tarafa sızar ve aşkını içine gömer. Yıllar sonra hem hiç görmediği oğluna hem de Filomene'ye kavuşur. Genel olarak güçlü ve vefalı biridir.

Filomene Genç ve güzel Filomene, Recep ile evliliği istemekte fakat babasını razı edememektedir. Babası Sonkur Yankos, iki aşığı ayırmak için elinden geleni yapar ve başarılı olur. Kızını önce manastıra kapatır ardından da kendi beğendiği ve istediği Andrea ile evlendirir. Sevdiğinin kendisini yaşadığı durumdan kurtarmamasını vefasızlık olarak düşünen Filomene, sevdiği adam olan Recep'ten olan çocuğunu ne pahasına olursa olsun doğurmak ister ve büyütmeyi göze alır. Aşkına sadık ve duygusal bir karakter olan Filomene, Recep'in kendisini bulması ile hem ikinci eşi olmayı hem de din değiştirmeyi kabul eder.

Ömer Neşo Bıçak Silimi ziyafetine gelen ağalardan biri olan Ömer Neşo, görmüş geçirmiş ve dediğim dedik bir adamdır. Niş'ten İşkodra'ya kadar tüm cihanı gezmiş olan Ömer Neşo, en sonunda İstanbul'a gelip boza ve salepçilik dahi yapmıştır. Yıllar evvel bir manastırda öğrendiği kemik falı ile ziyafette fal bakar ve gördüğü harp sıkıntısını dile getirerek herkesi endişeye düşürür.

Karamanoğlu Mehmet Bey Osmanlı yönetimi tımarlı askerler ve onlara bakan çiftçilerle doludur. Rumeli'nin Serfice kasabasında yer alan çiftlikte yaşayan Karamanoğlu Mehmet Bey, her sene oruç ayı gelmeden halka bir ziyafette bulunur. Adı Bıçak Silimi olan ziyafette çiftliğe gelen misafirlerin yatağına kadar her şey düşünülerek hazır edilir. Bego olarak anılan Karamanoğlu Mehmet Beyin namı herhangi bir lordda dahi bulunmaz. Köylüler onun bir dediğini iki etmezler.

Çelebi Molla Recep Köso'nun annesi olan Çelebi Molla, güçlü bir kadındır. Oğlu ve kızları için düşünceli kararlar almaya çalışan anne, onların eğitimleri için uğraşırken evlenecekleri kişiler üzerinde de söz sahibidir.

Sonkur Yankos Filomene'nin babası olan Sonkur Yankos, kızının tercihlerine hayli müdahale eden bir adamdır. Din değişimine müsaade etmediği gibi kızı kaçırmayı düşünecek kadar da acımasızdır. Kızını razı olmamasına rağmen kendi istediği adamla evlendirir.

Andrea Filomene'nin zorla evlendirildiği Andrea, kendini beğenmiş, küstah biridir. Filomene'nin oğluna şiddet uygularken Recep tarafından büyük bir uyarı alır.

Despina ile Petros Manastırda Sonkur Yankos'un kızı Filomene'ye göz kulak olması için tuttuğu anne oğul olan ikili, merhametli ve vicdanlıdır. Paraya ihtiyacı olan aile Filomene'nin dediklerini uygulayarak onu ve kendilerini mutlu etmeyi başarırlar.

ÖYKÜ

Bıçak Silimi. Rumeli'de bulunan bir vadinin tasviri ile başlayan bölüm arazinin yaz ve kış gösterdiği güzelliklerin tanıtılması ile devam eder. Vadide bulunan çiftlik ile onun civarında yer alan kırk beş elli haneli Rum ve Bulgar köyleri tasvir edilir. Çiftlikte yaşayan Karamanoğlu Mehmet Bey'in "Bego" lakabı ile çevresine nam salması anlatılır. Mehmet Bey tarafından her sene Ramazan ayında Avrupa'da dahi eşi benzeri görülmemiş büyüklükte bir davet ile "Bıçak Silimi" isimli bir Arnavut ziyafeti verilir ve dillere destan bir hazırlık gerçekleşir.

Arnavutça Bir Tefe'ül. Bego'nun vermiş olduğu ziyafetin ihtişamı ve kesilen kuzular anlatılırken, Arnavutların yedikleri kuzu kemiğine bakarak geleceği okudukları bir batıl inanıştan bahis açılır. Yemekte Bego'nun güvendiği isimlerden Ömer Neşo ve Recep Köso da bulunurlar. Rumeli'de halk

ramazan gelmeden böylesine büyük bir ziyafete oruç boyunca nefsin ve bedeninin gireceği perhizden etkilenmemek amacıyla katılırlar.

Bir Kâbus. Karamanoğlu Mehmet Bey'in ziyafete katılan misafirlere gösterdiği perverliğin anlatılması ile başlanan bölümde Recep Köso ve diğerlerinin çiftlikte konaklayacağından bahsedilir. Köso'ya yatacağı oda gösterilir ve namaz kılması için gereken gereçler dahi hazırlanır. Recep Köso kendisi için hazırlanan odadaki yatakta bir türlü uyuyamaz ve akli Ömer Neşo'nun kemik falında gördüğü harp hikâyesinde kalır. Recep Köso, uyuyamadığını düşünürken bir anlık uykuya dalar ve bir kadının çılgın atıp kendisinden yardım istediğini kâbus şeklinde görür. Endişe içinde ki Recep Köso hayli huzursuz olur.

Recep Köso. Recep Efendinin "Köso" lakabına "köse" olmaktan dolayı eriştiğinin anlatıldığı bölümde kendisinin çocukluk hatıraları dile getirilir. Babasını 12 yaşında kaybeden ve annesi Çelebi Molla tarafından yetiştirilen Recep'in Filomene isimli Hristiyan bir kızdaki hoşlandığı bilgisi verilir. Recep'in annesine bu aşkı açması ve annesinin farklı dine mensup bir kıza yaklaşımı izah edilirken kızın babası Sonkur Yankos'un Müslüman bir damada olumsuz baktığı görülür. Filomene ise koyu bir Nasranî olmasına rağmen sevgisi için İslam'ı tercih etmeye hazırdır.

Müşkülât ve Mevani. Filomene'nin Müslüman bir adamla izdivacı için ailesini ikna çabalarının gösterildiği bölümde, Recep'in kızı kaçırmaktan başka çaresi olmayışı dile getirilir. Recep kaçırma planları yaparken ondan evvel davranan baba Sonkur Yankos ise Filomene'yi Andrea Kostopolo ile evlendirme planlarının peşindedir. Filomene, Recep'e olan bağlılığı nedeni ile Andrea'yı reddeder. Babası da Filomene'nin akıllanması için kimsenin ulaşamayacağı Aghia Triadha manastırına kapatır. Kızın babası tarafından kaçırıldığını bilmeyen Recep, sevgilisi Filomene'den haber alma şansını uzun bir süre yitirir.

Kalabaka Manastırları. Bölüm Filomene'nin kapatıldığı Aghia Triadha manastırının zorlu yollarının anlatılması ile başlar. Recep'in Filomene'yi bulması için adeta kuş olması gerektiği söylenir. Dik merdivenleri ve zorlu yolları ile tehlikeli bir konumu bulan manastırın fiziksel özellikleri anlatılır.

Tarihe Bir Atıf-ı Nazar. Kalabaka'da bulunduğu izah edilen Aghia Triadha manastırının tarihi dokusunun anlatıldığı bölümde Türk istilalarına atıfta bulunur. Hristiyanların bu manastırı Türk istilalarından korunmak adına böylesine uzak ve dik tepelere yaptığı bilgisi verilir.

Altın Anahtar Her Kilidi Açar. Filomene'den bir haber olan Recep, kızı kaçırmak için Sonkur Yankos'un evine gider fakat kızın babası tarafından daha evvel saklandığını öğrenir. Babası kızına göz kulak olması için Despina adında yaşlı bir kadınla oğlu Petros'u görevlendirmiştir. Filomene ise hayli mutsuz olduğu hayatını bir gün Petros'a açma gereği duyar. Onunla konuşup derdine ortak olan Petros'u görünce çareyi ona altın verip Recep'e haber yollamakta bulur. 9 haftanın sonunda biri ile dertleşen Filomene evden getirdiği ziynetlerini Petros'a verir ve Recep'ten daha da fazlasına ulaşacağı bilgisini verir. Petros hem Filomene'nin gözünde kahraman olmak hem de kazançlı çıkmak amacıyla teklifi kabul eder ve Filomene'ye yardımcı olma kararı alır.

Zor ile Güzellik. Petros sayesinde mektuba dolayısıyla da Filomene'ye ne olduğu bilgisine ulaşan Recep yaptığı hizmet gereği Petros'u ödüllendirmek için Osmanlı altını verir ve onunla manastıra doğru yol alır. Sırlarını koruması şartıyla Petros'a daha fazla altın vereceğini söyler. Böylece sevdiğine kavuşmuş olur. Despina her ne kadar bu durumdan rahatsız olsa da birbirini seven iki insan için olanlara katlanmayı tercih eder.

Hicran. İki âşık aynı odada 20 gün kaldıktan sonra Sonkur Yankos'un Filomene'yi ziyaret etmek üzere manastıra geldiği haberini alırlar. Sonkur Yankos kızı ile aynı odada kalmak istediği için Petros ve Despina, Recep'i manastırdan gizlice uzaklaştırırlar. Kızını hayli mutlu gören baba, kararı ile övünürken ertesi sabah Filomene için hayır duası almak üzere Metropolit efendinin yanına gider. Artık iyi olduğuna inandığı için baba Sonkur Yankos, kızı ile kafese yönelir ve 30 metre aşağıda bulunan manastır dışına doğru yönelirler. Recep olmadan oradan ayrılmak Filomene'ye ölüm gibi gelir, bir ara aşağı atlamayı düşünse de babasının yanında açık vermek istemez ve babası ile bilmediği ikinci bir yolculuğa çıkar.

Hicret. Bu bölümde Teselya'da ki Osmanlı-Yunan savaşları nedeni ile burada yaşayan Türk'lerin vatan topraklarını tahliye etmesi anlatılır. Filomene'den yine haber alamayan Recep annesinden kendisini affetmesini isterken aklında hicret etmek vardır. Osmanlı birliklerinin geri çekilmesi ile otorite boşluğunu kullanan Yunanlılarla Türklerin arası iyice açılır. Recep ailesini Serfiçe'ye taşımak zorunda kalır.

Sadede Rücu. Filomene ile Recep birbirinin vefasızlığından farklı yollar tercih ederlerken anlatıcı olaya müdahale eder ve ne pahasına olursa olsun âşıkların birbiri peşinden gitmeleri gerektiğini belirtir. Hicretin ilk senesinden sonra Recep haber alır ki, Sonkur Yankos kızı Filomene'yi Andrea Kostopolo ile nikâhlamıştır. Recep de bunun üzerine annesinin beğendiği, Müslüman olan Yakup Bey'in kızı ile bir izdivaç gerçekleştirir ve çocuk sahibi olur. Kısa bir süre sonra Meçöve Hadisesi nedeni ile ailenin saadeti duraklar ve Recep gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katılma kararı alır. Recep, Karamanoğlu Mehmet Bey'in kendisi için hazırladığı odada uyurken gördüğü kâbusları değerlendirir. Ne kadar olumlu da yorumlamaya çalışsa içi sıkıntılı haldedir.

Gönüllü. Bego'nun ziyafetinden iki gün sonra Recep'in gönüllü olarak harbe katıldığı kulaktan kulağa yayılır. Orduya katılan kırk beş gönüllü arasından sivrilen Recep, Müşir Paşa hazretlerinin dikkatini çeker. Askerlikle ilgisi ve bilgisi bir yana Rumca'yı da bir Hristiyan kadar iyi bilmesi ile harpteki görevinde muhbir olması istenir. Türkler için artık vatan ve din uğruna savaş verme vaktidir.

Harp. Casus-ı Askeri. Osmanlı askerlerinin haberdar olması için Yunanistan'a Atinalı bir Rum gazeteci gibi gönderilen Recep sayesinde büyük fayda sağlanır. Yunan ordusunun geri çekilmesi ile Osmanlı, Yenişehir'i geri almış olur. Yunanlıların arasında Golos'ta uzun bir müddet oturan Recep, Osmanlı ordusuna gizlice mektup yollama çabalarında sokak sokak dolaşırken Filomene'ye denk gelir. Aradan geçen 10-15 senenin sitemi ile kızın önüne çıkmak istese de bulunduğu vatani görevi tehlikeye atmamak için kendisini göstermez. Savaş başladığında Osmanlı safına geçen Recep Köso, Edirne taraflarında gerçekleşen Sırpsındığı savaşına şahit olur.

Şanlı Bir Sıla-i Rahm. Yıllar sonra savaşın kazanılması ile Recep'in Yenişehir'e kendisi olarak girmesini konu edinen bölümde Osmanlı süvarileri sayesinde şehir kuşatılır ve alınır. Recep'in gördüğü aslında rüya değil hakikattir.

Bu Kâbus Değil Hakikattir. Şehirden kaçan Hristiyanların arasında olma ihtimali de olsa Filomene'yi tekrar görmeyi hayal eden Recep Sonkur Yankos'un evine gider. Gittiğinde bir aile tartışmasının yaşandığına şahit olur. Andrea, Filomene'nin oğlunu balkondan atmaya çalışırken Recep yetişir ve silahla müdahalede bulunur. Recep'i karşısında gören Filomene çok memnun olur ve kurtardığı çocuğun aslında kendi oğlu olduğunu açıklar.

Bir İhtida. Marco'nun tanıtıldığı bölümde, onun ne kadar akıllı ve zeki bir çocuk olduğundan bahsedilir. Babası ile konuşup Müslüman olmak istediğini söyleyen Marco, rızası ile adını Osman Halis olarak değiştirir ve dininin babası ile aynı olmasını ister. Hz. İsa ve İncil üzerinden Müslümanlığa göndermeler yapılan bölüm dinin övülmesiyle son bulur.

Filomene. Son bölümde Filomene'nin Sonkur Yankos tarafından Andrea ile olan izdivaca nasıl zorlandığı anlatılır. Filomene, Recep'ten ayrılıp hamile kalınca sırrını teyzesine açmıştır ve teyzesi sayesinde çocuğunu gizlice dünyaya getirir. Bu süreçte annesini kaybeden Filomene, babası tarafından hayli zorlanır ve mecburen evlenir. Filomene, Andrea hapis hükmü yediğinde Recep'in ilk eşi de kabul ederse onun ikinci karısı olmak ister. Karısından müsaade alan Recep'in, Filomene ile evleneceği bilgisi ile roman son bulur.

TEMALAR

Vatan ve Din Aşkı. On dokuz bölümden oluşan roman, Recep Köso'nun merkezinde 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın geçtiği dönemde etnik kültürlerin milli değere bakış açısı konu edilir. Dolayısıyla eserin temasında ağırlıklı olarak yer verilen vatan ve din aşkı teması Recep-Filomene aşkı üzerinden verilir. Yaşadığı hissi duygulara rağmen vatan, milliyet ve dini konulara daha bağlı olan Recep, karşı tarafından din değiştirmesi konusunda belirleyici güce sahiptir. Koyu Nasranî olarak belirtilen Filomene ve babasının manastıra olan güveni içerideki azınlık gruplara mensup diğer insanların paraya verdiği değer ve ahlaki değerleri nedeniyle sarsılmış bir neticede gösterilir. Osmanlı devletinin gücü, zekâsı, başarısı ve vatan aşkı eserde bütünüyle verilirken bir Osmanlılık fikri oluşturulur.

KARAKTER ANALİZİ

Recep Köso (Açık)

Karakter Babasını 12 yaşında kaybettikten sonra annesi ve iki kız kardeşi ile yaşamaya başlayan Recep, hayli bilgili ve dinine bağlı bir babayiğit delikanlı olur. 35-36 yaşlarında olan Recep, farklı etnik kökene mensup olan Filomene'den hoşlanır ve bir izdivaç gerçekleştirmek ister fakat her iki taraftan ailesi dini nedenlerden ötürü istemezler. Recep gözü pek ve cesur biri olarak sevdiğini kaçırmayı göze alsada başarılı olamaz. Vatanperver yapısı ve mertliği ile Osmanlı- Yunan savaşında destek olmak

için muhbir olup karşı tarafa sızar ve aşkını içine gömer. Yıllar sonra hem hiç görmediği oğluna hem de Filomene'ye kavuşur. Genel olarak güçlü ve vefalı biridir.

Aktiviteler Filomene ile aşk yaşayan Köso, sevdiği ile görüşmekten haz alır. Dindar bir erkek olarak namazını kılar. Arada sigara içer ve harbe muhbir olarak katılarak devletine yardımcı olur. Türkçe, Rumca ve Ermenice bilen Recep, hayli bilgili bir efendidir.

ÖRNEK ANILAR

Huzursuz Dinlenmesi için odasına çıkan Köso, aklında bir sürü soru işareti ile uykuya hemen geçemez ve birkaç sigara yakar. Mum ışığı bitip sadece kandili kalınca onun sabaha kadar yeteceğinden emin olup yatağa geçer. Karanlığı sevmeyen Recep, gece boyu çeşitli anlamlara gelen horoz seslerini takip edecek kadar huzursuzdur: "Biçare adamcağız yatağında bir hayli müddet daha yuvarlandı. Hatta köylülerin " ikinci horoz" tabir eyledikleri nöbeti saniyede dahi horozlar vazife-i temcidi ifa eylediler."

Açık sözlü Recep, Filomene'ye olan düşkünlüğünü annesi Çelebi Molla'ya açmak üzere hissettiklerini utanarak da olsa net söyler: "Şey! Anacığım ben artık şey etmek istiyorum. Ayıp değil a? Artık vaktim de geldi. Allah'ın emri ile evlenmek istiyorum."

Cesur/Gözü pek Gizli bir şekilde manastıra, sevdiği kızın yanına ulaşan Recep Despina ve Petros'un kendisini kimse görmeden geri göndermek istemelerine tüm cesareti ve gücüne güvenerek yanıt verir: "Yok ama, ben, bu kadar korkuyu, telaşı sevmem. Benim buraya gelmekliğim sizin elinizdeydi ama buradan çıkıp gitmekliğim ne sizin ne de kimsenin elinde değildir."

Vatanperver Müşir Paşa ile yaptığı harp konuşmasında vatana ilişkin izahını vatandaşlık hizmeti ve görevi olarak gören Recep, bu uğurda gönüllü olarak ne gerekirse yapmaya ve başı çekmeye hazırdır: "Hizmet-i acizanemiz kabul buyrulur ise bizi atlı olanlarımızı süvari ve yaya olanlarımızı piyade bölük ve taburlarına tevzi buyurursunuz. Talimlerin pek de acemisi değiliz. Asakir-i şahanenin izlerine basarak biz dahi hatavatımızı tanzim eyleyebiliriz."

Kanaatkâr Gönüllü harbe girmeyi para ile eşdeğer tutmayan Recep, Müşir Paşa hazretlerini sözleri ile şaşırtır ve ne kadar kanaatkar bir adam olduğunu harbe canı pahasına katıldığını söyleyerek gösterir: "-Anladım efendim! Ben buraya geldiğim zaman şöyle alelade bir kurşun ile mertebeye şahadete nailiyeti cana minnet addederek gelmiştim. Bu nazik hizmete feda-yı can edersem daha hususi, daha şanlı bir surette nail-i rütbe-i şahadet olmuş olurum. Mesela büyük bir kumandanın beynine bir kurşun sıkarak o yolda feda olursam elbette adi bir neferi vurmuş, öldürmüş olmaktan büyük bir iş görmüş olurum."

Filomene (Duygusal)

Karakter Genç ve güzel Filomene, Recep ile evliliği istemekte fakat babasını razı edememektedir. Babası Sonkur Yankos, iki aşığı ayırmak için elinden geleni yapar ve başarılı olur. Kızını önce manastıra kapatır ardından da kendi beğendiği ve istediği Andrea ile evlendirir. Sevdiğinin kendisini yaşadığı durumdan kurtarmamasını vefasızlık olarak düşünen Filomene, sevdiği adam olan Recep'ten olan çocuğunu ne pahasına olursa olsun doğurmak ister ve büyütmeyi göze alır. Aşkına sadık ve duygusal bir karakter olan Filomene, Recep'in kendisini bulması ile hem ikinci eşi olmayı hem de din değiştirmeyi kabul eder.

Aktiviteler Duygularını babası ile paylaşmakta zorluk yaşayan Filomene, sakinliğinin kurbanı olur. Sevdiğine haber vermek için mektup yazar.

ÖRNEK ANILAR

İnançlı Babası tarafından manastıra kapatıldıktan sonra Recep'in kendisini bulacağı yönünde inancı olan Filomene, Recep gelmeyince çareyi sevdiğine haber yollamakta bulur: "İş bir dereceye geldi ki Filomene, Recep'e bir haber göndermek için şu Petros'dan bir muavenet ümidi bile mümkün olabileceğini düşünmeye başladı. Mahbusiyeti üzerinden dokuz hafta geçmiş olduğu halde Recep tarafından hiçbir şey esmemesi kızcağızı meraktan çıldırtıyordu."

Akıllı Recep'e haber göndermeleri için herkese hoş görünmeye çalışan Filomene, kendisine yardım etmeye korkan Despina ve Petros'u ikna etmek için aklını kullanır: "Filomene bir kere bu işi hiçbir kimsenin duymayacağını temin ederek nihayet velev sellem duysalar da kovsalar bile Recep Köso'nun kendilerine iş bulacağını bu kadar çiftliklerinde bir ana oğlun aç kalmayacaklarını kolayca temin eyledi."

Hele babasının getirmiş olduğu altın küpe, yüzük, bilezik, kemer gibi müzeyyenatı gösterip de: - İşte Köso'dan bana bir cevap getirecek olursan onun vereceği bahşışlerden maada bunlar da senindir. Burada iki yüz liralık mal var.”

Duygusal Evladını babasız doğurup aşkı için bakan Filomene, Recep ile ilgili olan ne varsa unutmamıştır ve onun hatıralarını hep içinde yaşamıştır. Andrea'nın Filomene'nin oğlunu balkondan atma mevsusuna denk gelen Recep'in tek kurşunla adamı yere sermeyi başarması kızın gözünde bir mucizedir: “Sizi buraya Hak Teâlâ hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiği Allah!”

Vefalı Recep ile olan birlikteliğinden sonra bir türlü Andrea 'ya ısınamayan Filomene, her ne kadar istemese de babasının zoru ile evlendirilir fakat bu evlilik kağıt üzerindedir: “Recep beni alamıyor ise ben de Recep'i bırakamam. Recep'e teslim etmiş olduğum vücudu ondan başka hiçbir kimseye teslim edemem. Bahusus ki oğlum da var. Recep'in yadigârı olmak üzere bana oğlum kâfidir.”